

Film, tévé, vállalkozás

Magyarországon nincs nagy tekintélye a filmfesztiválok díjainak. Ez alól — nem egészen indokoltan — talán csak az Oscar-díj kivétel. Feltehetően, mert az amerikaiak nagyobb reklámot csinálnak, mint bárhol másutt. Valószínűleg nem sokan figyeltek ezért arra sem, kik kaptak a közelmúltban díjakat a magyar filmkritikusoktól, s nem sokkal többen figyelnek majd arra sem, hogy a közeli napokban (február 11–16.) kik kapják a XV. Magyar Játékfilmszemle díjait. Az igazság az, hogy mindkét esetben a díjak odaítélésénél is fontosabb az áttekintés az elmúlt év filmterméséről. (A listák persze nem azonosak, a kritikusok januártól januárig kizárólag a mozikban bemutatott művekből válogatnak, a Filmszemle zsűrije viszont ugyanebben az időszakban elkészült valamennyi film alapján dönt, tehát szerepelhetnek a jelöltek között, a mozikban még nem játszott filmek is.)

Nem szeretném most a sok jeles szakemberből, kritikusokból álló testületek filmrendjével a magam értékrendjével szaporítani. Csupán egy jelenségre szeretném felhívni a figyelmet, hogy aztán egy logikusnak tetsző következtetéshez juthassak.

A jelenség az, hogy egyre szaporodik az úgynevezett dokumentarista játékfilmek száma. S ennek csak egyik oka, ha éppen nem a következménye, hogy ma már működik a korábbi négy mellett egy ötödik, Társulás névre hallgató, elsősorban ilyen dokumentarista jellegű filmek létrehozó stúdió. Azért lehet ez okozat, mert az ok mélyebben fekszik — az anyagokban. A filmgyártás költségvetése az elmúlt években nem sokat változott, ugyanakkor a nyersanyagárak, az energia, a díszlet, természetesen minden költség — kivéve talán a művészeknek kifizetett honoráriumokat — jelentősen megnövekedett. Ami magyarul azt jelenti, hogy ugyanabból a pénzből ma kevesebb filmet lehet elkészíteni, mint régebben. Kivéve... Kivéve a dokumentarista filmeket, ezeket ugyanis a hagyományos játékfilmekhez képest lényegesen alacsonyabb költségvetési keretek között gyártják. Elégé logikus következmény hát, hogy ilyen gazdasági feltételek mellett több lehetőséget erősített ki magának ez a műfaj.

A hagyományos játékfilmek rendezői ebből az anyagi szorításból kétféle koprodukcióval próbálnak kimelegedni. Egyrészt külföldi, lehetőleg tőkés partnereket keresnek. Az ilyen együttműködés járhat nagyon jó eredménnyel, mint a Memphis példája mutatja, de vezethet kudarcához is, amit éppen ebben az évben a Viadukt bizonyít. Azt hiszem, ebben a történelmi korszakban, amikor a magyar gazdaság egésze keresi az utakat-módokat, hogyan lehet nemzetközi együttműködéssel közös vállalkozásokkal segíteni hazai tőkésnégyességünkön, akkor a tőkés koprodukció természetes megoldási módnak kínálkozik. Legfőképpen arra kell figyelmeztetni magunkat, hogy a film, gyártását tekintve, iparszerű tevékenység ugyan, de művészet is lehet, s nincs egyenes összefüggés a befektetett pénz és a végeredmény művészi hatása között.

A másik út a hazai koprodukció az egyetlen lehetséges hazai partnerrel, a televízióval. Ebben az évben is készült néhány MAFILM—TV produkció, ezek közül egyet (Vörös föld) alig

néhány nappal a mozibemutató után már a képernyőn is látni lehetett. Azért kell erre emlékeztetni, mert jelzi az ilyen közös produkciók egyik gondját. Mikor érdemes a televíziónak „beszállni” a mozifilm gyártási költségeibe? Nyilván ezt a téma is meghatározza, de a stílus is, hiszen a képernyő mérete eleve bizonyos előnyöket jelent éppen a dokumentarista filmek számára: jobban, természetesebben hatnak ezek a beszélő emberfejek itt, mint a mozivásznon. Azt hiszem mégis, a tévé alapproblémája: mikor mutathatja be a mozi utáni filmet? Hiszen a gyártási költségeknél lényegesen kevesebbe kerül a televízió, ha a MAFILM által már legyártott, moziban bemutatott filmet egy-másfél év után egyszeri sugárzásra megveszi.

Ez az, ami a nagyközönség számára is nyilvánvaló, vagy legalábbis logikusan kikövetkeztethető. Amiről kevéssé tud a nyilvánosság: lényegesen eltérőek a mozi-filmgyártás anyagi körülményei — nagyobb költségvetéssel, nagyobb anyagi érdekelttség mellett dolgoznak — mint a tévés produkció többsége. Ez olyan következménnyel jár, hogy jó néhány világrangú rendezőnk eleve csak mozifilmekben gondolkodik. (Nem a maga jövedelme miatt van így elsősorban.) A televízió viszont a relative kisebb tehetségek is gyakrabban kapnak munkát. Van, kétségtelenül van már átjárás egyik területről a másikra. (Makk Károly rendszeresen forgat a tévének, Jancsó is befejezett egy tévésorozatot.) Am, hogy az együttműködés nem a legelőnyösebb, bizonyítják olyan idős példák, mint a Tündér Laláé, vagy a Nevetelen Város, amelyeket a televízió után kellett most moziforgalmazásra átalakítani, ahelyett, hogy eleve közvetlen produkcióban készültek volna, nagyobb anyagi lehetőségekkel, feltehetően a mozi és a tévé számára is jobb színvonalon.

A következtetés pedig elég

egyszerű: a jelenlegi együttműködési rendszer mellé valami új, mindkét résztvevő fél számára előnyösebb, főleg a művészet érdekeit — nemcsak személyes anyagi, hanem a művek előállításának gazdasági érdekeit is — elősegítő formát kellene találni. Nyilvánvalóan nem az eddigi művészi műhelyek egybeolvasztása, vagy valami rendeltetileg előírt kötelezettségvállalás a járható út. A művészetekben az alkotóműhelyek különbözősége, mintsem centralizálása a jobb eredményhez vezető módszer. Sok országban sokféle próbálkozás nyújthat tapasztalatokat, hogy megtaláljuk a mi viszonyaink számára legelőnyösebb formákat. Több szocialista országban például a filmgyártásban működnek külön televíziós filmeket létrehozó csoportok. Az olasz vagy a nyugatnémet televízió viszont önmagában tart fenn olyan külön alkotóműhelyeket, amelyek elsősorban művészi igényes filmek létrehozására törekcsenek.

Nem biztos, hogy pontosan az egyik vagy a másik formát kell választani. Nagy a valószínűsége, hogy egy anyagokban és szellemiekben önálló vállalkozás nálunk eredményesebben járható alternatívát kínál. Nem lehet eleget ismételni: nemcsak — s talán nem is elsősorban — a gazdaságosabb filmgyártás miatt, hanem sokkal inkább a meglévő művészi energiák, a valódi tehetségek jobb kihasználása érdekében van erre szükség. (Más műfajban ilyesmire már akadt példa, nemrégiben alakult a Budapesti Fesztiválzenekar hasonló okokból, s valami hasonlóra kíván majd vállalkozni.) Ebben ezért mindez elsődlegesen a közönség érdeke. Ezért merem szöveget tenni a javaslatomat még a Játékfilm Szemle előtt, mert ebből a nézőpontból valóban majdnem mindegy, ki kapja majd ott a díjakat.

Bernáth László

A család és az iskola

A család, valamint az óvoda és az iskola kapcsolatát vitatják meg áprilisban az oktatási intézmények hagyományos nevelőtestületi értekezletein. A témát 15 évvel ezelőtt tárgyalta a testületek, s újbóli felvetését az indokolja, hogy az utóbbi időben szülőik és pedagógusok kapcsolatában új elemek sokasága jelent meg. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának pedagógiai munkabizottsága a közelmúltban áttekintette a 15 esztendő tapasztalatát, s megállapította, hogy a család és az óvodák, iskolák együttműködése még mindig nem éri el a kívánt színvonalat. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a tanárok, gondozónők és a szülők nem látják be: a gyermek neveléséért egyaránt felelősek. Az alapvető benyomások természetesen otthon érik a gyerekeket, de a pedagógusokon is múlik, hogy ezeket az élményeket miképpen dolgozzák fel.

A nevelőtestületi értekezleteken új módszerek kidolgozására nyílik majd lehetőség — állapította meg a munkabizottság — amelyek hozzájárulhatnak a szülők és a pedagógusok közötti félreértések megszüntetéséhez.

Kacagó Jancsi és társai

Az ausztráliai Perth város állatkertjének ajándéka értékcsökkenő állatokkal gyarapodott a Fővárosi Állatkert. A rózsakakaduk, a csupaszemű és a sárgabóbák kakaduk a távoli földrészt, legjellegzetesebb papagájfaját. Egy pár érkezett a bozontos, ligetes területre rejtett életű madariból, az ausztrál ugartyúkocokból. Ugyancsak egy pár ajándékozta a pestieknek Ausztrália híres madarából, az óriás Halcionból vagy Kacagó Jancsiból. A madár a nevét az emberi neveteshez megszólalásig hasonló hangjáról kapta.

Hagyományok Tápén

akkor már közelődött a jó üdö. Az öreg Heckó mindig azt mondta, ha nagyon fogta az üdö, hogy hül az üdö pajtás, vágunk egy malacot, aztán egere sé vót szögénnek. Apám mög avval kergetett ki bennünket a hóra szaladgálni, hogy január, február, itt a nyár, erigy szaladgájjá! Az én apámforma idős embörik mindig mögérözték, milyen üdö várható. Pontosabbak voltak, mint száma a meteorológia. Ha a szabadkémény alatt mögparáslott a vaslábas ajja, akkor nagy szél gyűtt. Mög akkor is, ha mögizzadt a pipám kupakja. Algyörű át-áthallatszott az esti hang. Erre azt mondta az apám, hogy még né tödd lé fiam a nagyföltötöd (nagykabátot), mert még lösz hided. Ha pediglen Szögédébül hallatszott ide Tápéra a vonatfűty, azt mondta, eső lösz. Esőt jelentett a kakas is, amelyik röggel hat óra után is kukkurkált, mög a varnyú, amelyik szálltába bakfityóit. En ar-ürül érzöm mög az esőt, ha viszket a fülem, vagy fáj valamim, akkor biztos üdö-változás lösz. Anyám a szögéd vásárba mindön évbe vött egy színjátszós papírbabát. Fölakasztotta a nagygeréndára. Ha rápillantottunk, azt pirosvót, akkor szél, ha mög kék vót, akkor eső gyűtt. Márciusba man nyilt az üdö. Akkor man a kakukkot figyeltük, mert az csak akkor szóltat mög, amikor a fűzalevél akkora volt, mint az ú nyelve.

Ifj. Lele József

Az idő a gazda

Parasztemberek, vizen járó és halászok mindig külföldön tiszteletben tartották az időt, népiesebben az üdőt. Tiszteletet a nép leginkább azzal fejezte ki, hogy dolgozott, amikor csak „mögengedte az üdő(járás)”. Ha megkérdezték egymástól, hogy mit csinál sz holnap, azt felelték: Jó gazda az üdö, majd az mögmondja. Az időt sohasem szidták, főként a téli hidedget nem, mert ha szidták, né-tán kergettek a fázós kutyát, halál járt a tájon.

A hagyományos parasztvilágban a tápai emberek fűtéssel, erdővágással és gyékénymunkával foglalkoztak. „Nagy telek jártak ré-gönte errefelé. Nem gyöz-tünk annyi sumarat vágni, amit el né fűtöttünk vóna. Ráértünk, kiadták az üdö.” A legények előszedték a búzaforgató lapátot, mások a pörnyekiszödöt, s nap-hosszat hányták a havat. „Münk, az öcsémmel gurítottuk. Összegyűrtünk mon-gyuk fejem forma nagysá-gúra a havat, azt gurítottuk az udvarba körösztbe-hosz-szába. Mire mindönfelé möggyurítottuk akkora csu-mó lött, hogy csak a nagy-kapun fért ki az utcára. Ott hömbört csináltunk be-lülé, de akkorát, hogy az utó-ja »márciusba olvadt el.«” A nagy hónak, a ke-mény télnek örült a tápai gazda is, hiszen az „mög-dogatta a földet”. Legényös az üdö! — mondogatták egymásnak. A fázósan ösz-szehúzódo legényre rászol-

kertbarátoknak

Mit kaparnak ki a békák?

A petrezselyem, sárgarépa és a mák vetésidejét illetően különböző hagyományok alakultak ki. A régi öregek azt tartották, hogy a késői vetésű állományt a békák kikaparják, ritka lesz az állomány, és fejlődésben elmarad a korai vetésektől. A hagyományok nem voltak alapjainak, bár nem a békák rugdosták ki az állományt; a növények éghajlati igényének valóban a kora tavaszi vetés felel meg. A petrezselyem ugyan nem tartozik kimondottan a hidegtűrő növények közé, azonban jól elviseli a fagyot. A friss ellátás folyamatos biztosítása érdekében februártól folyamatosan lehet vetni, sőt a kora tavaszi zöld-séglevél őszi vetéssel és lomb-vagy fóliatakarással biztosítható.

A középkötött és a laza talajt lehet kedvelni, kötött talajon nem lehet szép, sima gyökereket termelni. Tápanyagigénye közepes, nem igényel frissen trágyázott területet. Káliumigénye viszonylag nagy. Vízigénye nem nagy, mert gyökereire mélyre hatolnak. A keléshez azonban elengedhetetlen a megfelelő talajnedvesség, ami kora tavaszi vetés esetén biztosítva van. A mi viszonyaink között, ha a talaj állapota megengedi, a vetést mélyesre egy-két centiméter. A petrezselyem kelése lassú és elhúzódik, ezért célszerű sorjelző növényként salátát vagy retekmagot keverni a petrezselyemmagok közé, hogy a kelést megelőzően kikelt jelzőnövény alapján a sorközöket tudják kapálni, a sorokat pedig gyomlálással kell tisztán tartani. A kelést követően gondot kell fordítani az öntözésre, amíg a gyökerezet nem hatol le az alsóbb talajrétegekbe. A további munkálatok közé tartozik a gyomlálás, talajporhanyítás, ritkítás és szükség szerinti öntözés.

A sárgarépa talajigénye megegyezik a petrezselyemével, emondottakkal. A terület kiválasztásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a kelés és a kelést követő kezdeti fejlődés lassú ütemű, tehát erősen gyomos talajba ne vessünk sárgarépát, mert később nem gyözzük gyomlálni. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a kijelölt terület ne legyen alacsony fekvésű, belvízveszélyes, mert a nedves talajban a sárgarépa elrohad.

A vetéshez jól elmunkált talajszükséges, mivel a repa magja apró, lassan csirázik, a kelés elhúzódik, tehát az egy-két centi mélyen elvetett mag rossz talaj-előkészítés esetén kiszáradhat, mielőtt kikelne. A vetés ideje a petrezselyemmel megegyezik, tehát február második felében, de legkésőbb március elején el kell végezni. A

Tavaszi nagytakarítás

A tél beállta előtt mindenki igyekezett az elszáradt egyényári és évelő virágok maradványait eltávolítani, a fagyérzékeny növényeket lombbal, egyéb növényi maradvánnyal letakarni. A tél végét jelző és kora tavaszzal virágot bontó növények kitarítását már korábban el kellett végezni, de maradt még későbbre is munka. Ezek közé tartoznak a pátfrányok, tulipánok és sok más évelő virág. A takaróként használt levelet óvatosan, lehetőleg kézzel távolítsuk el, hogy a fejlődésben levő rügyeket meg ne sértsük. A lekerült

további munkák a petrezselyemnél emondottakkal megegyeznek.

A mák termesztésével a nagyüzemi gazdaságok részben üzemszervezési, részben gazdaságossági okok miatt nem szívesen foglalkoznak. A mák ára evenként jelentős merüléssel ingadozik, ez összefüggésben van a természeti volumen alakulásával és az ipar alapanyag-szükségletének alakulásával. Eppen ezért indokoltnak tartjuk, hogy a kiskerttel rendelkezők saját maguk termeljék meg a konyhára szükséges mákot. A mák mindenütt megtermelhető, ahol az éghajlati igények a kalászos gabona termesztését lehetővé teszik. Alacsony hőmérsékleten csirázik a mag. A termés képzéséhez már több hőre van szükség, de arra az időre már mindenütt felmelegszik a hőmérséklet az optimális mértékig. A középkötött és a laza talajt kedvelni. Kötött talajon kelése egyetlen és bizonytalan. Célszerű a mákot trágyázott elővetemény után vetni. A mák foszforigénye magas, tehát elsősorban a szuperfoszfát és káliós kijuttatására kell figyelni fordítani. Szuperfoszfátból négy dekát, kálióból másfél-két dekát kell négyzetméterenként kiszórni, Nitrogén műtrágyát közvetlenül vetés előtt kell a talajba, négyzetméterenként egy dekát mennyiségben, gereblyézni. A vetés időpontjára a mák nem érzékeny, tehát amint rá tudunk a talajra menni, de legkésőbb március elejéig el kell vetni. A magot vehetjük kézzel vagy erre a célra gyártott és az üzletekben kapható kézi vetőgéppel. Sekély, egy centiméter mélységű vetést kell alkalmazni, mert a mélyen vetett mag nem kel ki. Régebben szokás volt a mákot hóra vetni, tehát egyáltalán nem takarták, mire a hó elolvadt, a mag csirázni kezdett és a földre gyökerezett. A kézi vetést követően elegendő, ha gereblyével takarjuk le a magot; 3–10 nap alatt kicsirázik, amennyiben a kelés ennyi idő alatt nem következik be, készülnünk az újravetéshez, de természetesen nem abból a magból, amit korábban vetettünk.

A késői vetés legnagyobb veszélye — ez a sárgarépa és a petrezselyemre is vonatkozik —, hogy a tavaszi szél megszaggyatja a kikelt kis növények gyökerét, a homokos területeken homokverés is károsít, amint itt indokoltá teszi takaró növény alkalmazását; ezért terjed az ősz mák vetése is.

A máktermesztés további munkái közé tartozik a talajművelésen túl az egyelés, amikor a már jól megerősödött növényeket 5–10 centi-re ritkítjuk. Ha kötesként sárgarépát vetettünk, az egyelésnél a tőtávolságot nagyobbra kell hagyni.

A szaporítások a tövet ásóval körülzárjuk, majd az ásót alászúrva kiemeljük. A töosztást ezt követően éles késsel végezzük el.

Dr. Tóth Mihály
megyei főkertész